

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторски рад **ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА СЛП НАСТАВЕ НА ИТАЛИЈАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ У СРБИЈИ**, кандидаткиње Катарине Завишин израђен је у коменторству (коментори су проф. др Јулијана Вучо и проф. др Карла Марело), на основу посебног Споразума о сарадњи за израду докторске дисертације, између Универзитета у Торину, Италија и Универзитета у Београду, Србија.

У име Универзитета у Торину споразум су 30.03.2011. потписали ректор, проф. др Ецио Пелицети, директорка докторских студија, проф. др Алда Росебастиано, у име департмана филолошких студија, проф. др. Алесандро Витале Бровароне и коменторка, проф. др Карла Марело.

У име Универзитета у Београду ректор, проф. др Бранко Ковачевић, проректор за науку, проф. др Марко Иветић, у име Филолошког факултета у Београду, деканка проф. др Александра Вранеш и коменторка, проф. др Јулијана Вучо.

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију:

17. децембар 2012.

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду.

2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

проф. др Јулијана Вучо, редовни професор, Италијанистика, Италијански језик, 15. јун 2010. Универзитет у Београду, Филолошки факултет, коментор,

проф. др Карла Марело (Carla Marelllo), редовни професор, Лингвистика, Дидактика модерних језика, 1. новембар 2000, Универзитет у Торину, коментор,

проф. др Јелена Филиповић, редовни професор, Хиспанистика, Шпански језик, 30. децембар 2010., Универзитет у Београду, Филолошки факултет,

проф. др Масимо Монелја (Massimo Moneglia), ванредни професор, област италијанска лингвистика, 1. новембар 2002. Универзитет у Фиренци.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Катарина, Ђорђе, Завишин

2. Датум рођења, општина, република:

06.06.1973. Савски венац, Србија

3. Датум одбране, место и назив мастер рада: 07.10.2008 Београд, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, назив рада:

Критеријуми за одабир уџбеника у настави италијанског језика као првог страног језика у билингвалној настави

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Италијанистика

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА CLIL НАСТАВЕ НА ИТАЛИЈАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ У СРБИЈИ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторски рад кандидаткиње Катарине Завишин има 505 страна, од чега 335 страна основног текста и 170 страна прилога. Рад је организован у седам поглавља, садржи и глосар, библиографију и прилоге.

У првом, уводном поглављу кандидаткиња излаже своје ставове у вези са темом рада, одређује циљеве рада и описује делове рада.

У другом делу рада описан је теоријски оквир CLIL наставе који обухвата следеће теме: усвајање другог/страног језика у традиционалној настави, савремена настава страног језика, историјат учења страних језика - граматичко-преводни метод, еклектички метод, комуникативни метод као и опис задатака у комуникативној настави. У наставку се одређује појам CLIL наставе, њени позитивни аспекти, језички нивои и компетенције у CLIL настави, развијање академске компетенције на страном језику, описују се карактеристике страног језик, матерњег језика и нејезичких предмета у CLIL настави, са посебним освртом на наставу страног језика, усвајање лексике и граматике, развијање језичких вештина, особености наставе нејезичких предмета и улози двојезичног наставника, дидактичким материјалима и методима рада. Кандидаткиња излаже своја

запажања и о CLIL програмима, односу CLIL наставе и интеркултурне свести, развоју интеркултурне компетенције у CLIL настави.

У трећем делу рада кандидаткиња Завишин бави се проблемом двојезичног образовања, одређује појам и облике двојезичности, износи запажања о предностима и евентуалним недостацима билингвалних особа. У наставку дефинише билингвално образовање, указује на modele билингвалних школа и наставне праксе у билингвалној настави у Европи и у свету. Кандидаткиња посматра проблем билингвалног образовања и кроз ставове везане за језичку политику и језичко планирање уопште, али и у Европској Унији, затим говори о језичкој политикци Канаде и САД из аспекта двојезичне наставе.

Четврто поглавље посвећено је билингвалном моделу који се примењује у Трећој београдској гимназији. Детаљно елаборира историјат и законске оквире, пријемни испит, критеријуми за евалуацију пријемног испита, резултате ученика билингвалних разреда на домаћим и међународним такмичењима и ваннаставне активности, наставни кадар ангажован у CLIL настави, анализира опште карактеристике силабуса за италијански језик и за предмете који се одвијају на италијанском језику. Кандидаткиња детаљно анализира наставу италијанског језика у контексту CLIL наставе у Трећој београдској гимназији, значај формалних аспеката и рецептивних вештина у настави страног језика као посредничког језика, часове италијанског језика са билингвалним наставником дајући пример обраде наставних јединица на часовима са страним лектором и билингвалним наставником. Кандидаткиња се надаље посвећује опису нејезичких предмета у CLIL настави – историје и ликовне културе, дајући пример обраде наставних јединица.

Пети део рада обухвата истраживање, тестирање ученика Треће београдске гимназије у двојезичним одељењима (ТБГ), и контролних група у Филолошкој гимназији (ФГ) и гимназији Свети Сава (СС). Катарина Завишин одређује теоријски оквир истраживања, предмет, методе, технике и инструменте истраживања, поставља хипотезе, циљеве и задатке истраживања, описује узорак и организацију истраживања. У овом делу рада описан је и контекст учења италијанског језика у три школе у којима се одвија истраживање: Трећој београдској гимназији, Филолошкој гимназији и гимназији „Свети Сава“. Затим се кандидаткиња бави тестирањем језичких нивоа ученика у складу са критеријумима ЗЕРО – а, тестирањем ученика из предмета историја и ликовна култура, као и поређењем и анализом резултата свих тестирања. У овом делу рада налази се и опис анкете које је кандидаткиња обавила са ученицима и наставницима три испитиване школе.

Шести део рада посвећен је предлозима за нове смернице CLIL наставе на италијанском и српском језику у Трећој београдској гимназији, за измену силабуса страног језика и нејезичких предмета, организацију CLIL наставе, промену недељног фонда часова и броја предмета на страном језику, за едукацију наставног кадра, примену наставних метода и дидактичких материјала. Предлози су усклађени са специфичним потребама билингвалне наставе и односе се и на матурски испит, ваннаставне активности, на даље увођење CLIL наставе на страном и матерњем језику у школски систему Србије, увођење посебних сертификата за CLIL наставу за ученике и наставнике, образовање посебне комисије за сталну евалуацију CLIL програма, мреже за размену искустава наставника и њихово повезивање са школама у иностранству.

Седми део рада садржи општи закључак коме следе глосар и библиографија од преко 200 јединица и прилози свих тестова, текстова и упитника коришћених у овом обимном истраживању.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Предмет истраживања докторског рада Катарине Завишин је двојезична настава која се одвија на страном, италијанском језику и матерњем, српски језику. Двојезична настава заснована је на методи CLIL (Content and Language Integrated Learning) односно на приступу који интегрише подучавање наставног предмета из школског курикулума и страног језика. Дакле, нејезички садржаји изучавају се на страном језику.

Овакав облик наставе све чешће је заступљен у системима образовања у свету и интегрални је део школског курикулума. Разлог за имплементацију CLIL наставе у школске системе препознаје се у резултатима бројних истраживања која указују на несумњиву добит за ученика, како из угла усвајања страног језика тако и развијања академских компетенција које се не могу развити у оквиру традиционалне наставе страног језика (Danesi, 1999; Cummins & Swain 1986 u Letts, 1999: 211; Titone, 1999). С тим у вези, нове тенденције у језичкој политици и планирању у европским земљама теже да омогуће спровођење двојезичне наставе, било да је реч о употреби мањинског и доминантног језика заједница, било страног и матерњег језика (Kangas, 2002).

У оквиру традиционалне наставе страног језика ученик развија основне међуљудске комуникативне способности (Basic Interpersonal Communicative Skills – BICS) које су у вези са општим и свакодневним темама. Са друге стране, у CLIL настави ученик развија и когнитивну академску језичку способност (Cognitive Academic Language Proficiency - CALP) јер је страни језик који се користи као посредни језик у учењу нејезичких предмета често формалан и садржи апстрактне појмове те је као такав когнитивно захтеван (Cummins & Swain, 1986).

Први циљ истраживања Катарине Завишин односи се на потврђивање функционалности CLIL наставе у Србији.

Други циљ усмерен је на критичку анализу постојеће CLIL наставе на италијанском и српском језику у Трећој београдској гимназији на основу које су истакнуте најважније смернице за побољшање квалитета наставе пре свега у оквиру предмета који су предмет анализе: италијанског језика, историје и ликовне културе.

Трећи циљ односи се на дефинисање смерница за CLIL наставу на страном и матерњем језику у школском систему Србије. Предлози кандидаткиње односе се на следеће аспекте: дефинисање посебног наставног плана и програма за двојезичну наставу на страном и матерњем језику (регулација фонда часова наставне недеље за наставнике укључене у овај облик наставе, повећање фонда часова страног језика), увођење CLIL наставе у основне и средње школе, увођење наставе страног језика у нижим разредима основне школе, увођење посебних сертификата за CLIL наставу за ученике у складу са критеријумима ЗЕРО-а, увођење посебних сертификата за CLIL наставу за наставнике (језичке и дидактичке компетенције), образовање посебне комисије за сталну евалуацију CLIL програма, као и организовање мреже за наставнике за размену искустава и њихово повезивање са школама у иностранству. Наведене смернице могу бити од значаја за CLIL наставу у средњој школи како у Србији тако и у Италији и сличним моделима у свету.

Четврти циљ рада односи се на дефинисање метода и наставних техника које су погодне за развијање CALP компетенције и које би се могле применити и у оквиру традиционалне наставе страног језика, а које су неопходне за учениково праћење наставе на вишим нивоима образовања. На овај начин наставник традиционалне наставе страног језика омогућава ученику да усваја страни језик посредством екстензивног разумљивог

инпута што је у складу са препорукама савремене наставе страног језика (Krashen, 1987; Swain 1988; Cummins 2001).

Докторска теза садржи и емпиријски део рада. Истраживање је обухватило анализе резултата тестирања рецептивних језичких вештина (разумевање читањем) на примерима CILS тестова (Certificazione di Italiano come Lingua Straniera) као и на стручним текстовима из историје и ликовне културе. Тестирани су ученици трећег и четвртог разреда Треће београдске гимназије који усвајају италијански језик у CLIL контексту, док су контролну групу чинили ученици Филолошке гимназије и гимназије Свети Сава. Акциона стратегија била је усмерена на анализу добијених резултата тестова италијанског језика и ненаставних предмета као и упитника за ученике у вези са решавањем тестова и двојезичном наставом у циљу изношења предлога за побољшање квалитета наставе, као и за дефинисање смерница за CLIL наставу на италијанском и српском језику у средњој школи.

У анализама резултата примењене су квалитативне и квантитативне методе. Након анализе постигнутих резултата ученика из појединачних тестова (општи текстови, историјски и они везани са уметност), извршено је и поређење њихових резултата из сваког типа теста појединачно за сваку школу. Такође, извршено је поређење резултата свих школа, са посебним освртом на резултате појединачних врста тестова (посебно за сваки предмет: италијански, историја, ликовна култура).

У првом делу рада представљене су теоријске основе CLIL методе и њене главне карактеристике: значај страног језика као посредног језика у настави нејезичких предмета (Coonan, 2009, 2008; Bygate, 1987; Canale, 1983); поређење традиционалне наставе страног језика са наставом страног језика у CLIL методи; важност развоја CALP компетенција као и методе и технике подучавања у овом облику наставе (Doughty & Long, 2005; Ellis, 1995, 2003; Gass & Selinker, 2001).

Наредно поглавље рада бави се одређењем појма двојезичности као и различитим моделима билингвалне наставе као што су: дуални (*dual language*), замена језика (*language switch*), имерзија по канадском моделу (*Canadian Immersion*) и прелазно билингвално образовање (*transitional bilingual education*) (Spolsky, 1999; García & Baker, 2007). Поред тога, приказани су и нови облици билингвалне наставе који су тренутно заступљени у Европи. Такође, сагледавамо овај облик наставе и из перспективе језичке политике и планирања (Вучо, 2007а; Marsh et al., 1997b; Филиповић et al., 2007).

Билингвални модел у Трећој београдској гимназији описан је у четвртном делу рада са приказом пријемног испита (структура и критеријуми) (Вучо, 2006) и организацијом наставе (школски предмети који су укључени у ову наставу са бројем недељних часова по разредима). Такође, приказан је и рад наставног кадра који учествује у билингвалној настави и њихова међусобна сарадња (између страног лектора и локалних наставника као и локалног наставника страног језика и наставника нејезичких предмета). Посебно су описани часови и методе у оквиру наставе страног језика, историје и ликовне културе. За сваки предмет наведен је пример обраде једне наставне јединице са описом метода и техника које се примењују.

Пети део рада посвећен је тестирању ученика сва четири разреда билингвалне секције Треће београдске гимназије у циљу одређивања језичког ниво у складу са Заједничким европским референтним оквиром (CEF, 2001). Поред тога, приказани су и анализирани резултати тестирања контролних група рецептивних вештина на италијанском језику (разумевање читањем) ученика завршних година (трећи и четврти

разред) Филолошке гимназије, гимназије Свети Сава и Треће београдске гимназије. Текстови су тематски груписани у три категорије: први је општег типа по угледу на текстове међународног сертификата из Универзитета из Сијене (CILS, 2006), други је везан за историјски садржај, док се трећи односи на предмет ликовне културе.

У шестом делу рада дата је критичка анализа CLIL наставе у Трећој београдској гимназији са циљем дефинисања смерница за побољшање квалитета наставе пре свега у оквиру предмета која су предмет анализе: италијанског језика, историје и ликовне културе. Поред тога, на основу анализа двојезичне наставе у Трећој београдској гимназији и билингвалних модела у Европи износимо предлоге за усавршавање наставног кадра, увођење CLIL-а у образовни систем Србије на ниву основне и средње школе, као и наставе страног језика у нижим разредима основне школе. Такође, у раду указујемо на методе и наставне технике које су погодне за развијање CALP компетенције и које би се могле применити и у оквиру традиционалне наставе страног језика као и у настави нејезичких предмета на страном језику, а које су неопходне за учениково праћење наставе на вишим нивоима образовања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

2013. CLIL настава: од теорије до праксе. У: Ј. Вучо, О. Дурбаба, (прир.), *Језик и образовање*, Филолошка истраживања данас. Филолошки факултет, Београд
2012. Билингвална настава из перспективе језичке политике и планирања: смернице за пројекат билингвалне наставе на италијанском и српском језику у средњим школама. У: Иновације у настави XXV, 2012/13, стр. 64 – 74. Учитељски факултет, Београд
2011. (са Д. Ђоровић) Значај когнитивних академских језичких вештина (CALP) за академску комуникацију на страном језику. *Језик, књижевност, комуникација*. Филозофски факултет, Ниш
2011. Настава италијанског језика у функцији CLIL-а. *Језик струке: изазови и перспективе*, Филозофски факултет, Београд.
2011. (са Ј. Вучо) Bilingual education: the road to multilingualism. *Foreign Language Teaching and Applied Linguistics*. International Burch University, Sarajevo
2011. Практична применљивост теоријских оквира методике наставе у академском образовању наставника италијанског језика: студија случаја, У: Ј. Вучо, Б. Милатовић, (прир.), *Ставови промјена-промјена ставова*. Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет, Никшић.
2009. Билингвална настава и подучавање граматике: студија случаја, У: Савремена проучавања језика и књижевности. Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.
2008. (са Д. Ђоровић и L. Guglielmi) Il concorso nazionale di lingua italiana in Serbia: analisi di un percorso e prospettive, *Bollettino ITALS*, n. 26 settembre 2008 in <http://www.italis.it>.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Катарина Завишин је у закључку изнела главне карактеристике CLIL методе, препоруке наставницима страног језика и нејезичких предмета који су део овог наставног процеса, предности CLIL наставе у односу на традиционалну наставу, те значај њеног увођења у образовни систем. Такође, на основу анализе истраживања обављене у докторском раду, кандидаткиња је издвојила главне препоруке за унапређење CLIL наставе у Трећој београдској гимназији које је могуће применити и у другим контекстима. И остали резултати и смернице које је кандидаткиња дефинисала на основу резултата тестирања ученика контролне групе могуће је применити и у традиционалној настави страног језика.

У свом раду кандидаткиња Завишин ослонила се на најсавременије теоријске поставке у вези са двојезичном наставом релевантне за CLIL наставу која подразумева употребу страног и матерњег језика. С обзиром да CLIL метода подразумева стапање наставе страних језика и нејезичких предмета (Coyle et al. 2010: 1), посебна пажња посвећена је аспектима ова два облика наставе.

С тим у вези, описане методе у другом поглављу рада у вези са учењем страног језика могуће је довести у везу са CLIL наставом јер се одређене карактеристике могу уочити и у овом контексту усвајања страног језика. Имајући у виду да су у CLIL настави заступљени аспекти наставе традиционалних и савремених метода описаних у раду, кандидаткиња закључује да је неопходно примењивати одређене елементе ових метода у CLIL настави. Тако на пример, присуство матерњег и страног језика у настави (објашњење стручних термина на матерњем језику, састављање двојезичног глосара везаних за одређени предмет) као и упућивање ученика на граматичке аспекте језика представљају одлике граматичко-преводне методе. Са друге стране, индуктивна обрада садржаја, усвајање лексичког и граматичког садржаја у контексту, заступљени облици рада у настави као што су рад у пару и групама, кооперативно учење, употреба страног језика, примена задатака и слично упућују на елементе комуникативне методе у настави. Такође, специфичности ридинг метода од великог су значаја за оспособљавање ученика да развије неопходне вештине за разумевање текста у циљу постизања CALP компетенције.

Када је реч о позитивним аспектима CLIL методе и разлогу за његову примену у настави, позивајући се на савремене теоријске ставове (Grabe & Stoller, 1997:19-20): кандидаткиња издваја као релевантне следеће карактеристике: 1.) ученици су изложени у великој мери страном језику у оквиру нејезичке наставе на страном језику: језик у овом контексту има улогу узгредног језика који мора бити разумљив, у складу са садржајем и потребама ученика; 2.) језик се подучава у контексту садржаја, а не у изолованим фрагментима, те ученици имају честе прилике да слушају, користе и преговарају о садржају користећи се страним језиком: на овај начин експлицитно подучавање језика употпуњује се са усвајањем садржаја; 3.) постепено увођење сложених наставних материјала омогућава ученицима да се ослањају на претходно стечена знања како би усвојили нове језичке и нејезичке садржаје; 4.) ученици су изложени сложеним когнитивним подстицајима и укључени у захтевне активности које подстичу унутрашњу мотивацију; 5.) обједињавање садржаја и језика подстиче примену и развој когнитивних стратегија: теме нејезичких предмета подстичу употребу стратегија за различите садржаје и задатке; 6.) усвајање језика и садржаја омогућава флексибилност и прилагодљивост курикулума и активности и 7.) настава је усмерена на ученика који поседује већу моћ

одлучивања у избору тема и активности. Кандидаткиња Завишин посебно истиче случај када је посреднички језик страни језик. Тада, као што запажа Кунанова (Coonan и Cardona, 2008:16) увођење страног језика као посредничког језика у школско образовање представља неелитистичко решење учења страног језика с обзиром да чини саставни део школског система на националном нивоу. Поред тога, многи аутори истичу и посебну културну димензију која се даје на овај начин школском систему с обзиром да CLIL приступ утиче и на развој интеркултурне компетенције (Marsh, 2002:28).

Као значајну предност CLIL наставе у односу на традиционалну наставу издваја се развој академске компетенције на страном језику. Док у традиционалној настави ученик може да развије основне међуљудске комуникативне способности (*Basic Interpersonal Communicative Skills* - BICS), CLIL настава му омогућава развој когнитивне академске језичке способности (*Cognitive Academic Language Proficiency* -CALP), како истиче Каминс (Cummins, 1984:136,137).

С тим у вези, иако је у просеку потребно пет до седам година да ученик досегне академске компетенције (Saville – Troike, 1983; Snow & Hoefnagel – Höhle, 1978 у Cummins, 1984:133) кандидаткиња Завишин сматра да методе које се примењују у CLIL настави као што је подстицање ученика на излагање мишљења и претпоставки о некој теми, као и анализа, синтеза и тумачење доказа на страном језику представљају значајну предност CLIL наставе у односу на традиционалну наставу страног језика, те сматра да су описане одлике од примарног значаја за увођење CLIL наставе у образовни систем неке земље, у конкретном случају Србије.

Као битан предуслов за развој академске компетенције код ученика поједини теоретичари (Saville – Troike, 1983 и Cummins, 1984:133) указују да је познавање лексике најважнији аспект у достизању академског нивоа у усменој продукцији ученика. Исти аутори примењују и да је од пресудног значаја и матерњи језик ученика: што ученици боје владају матерњим језиком то ће им бити лакше усвајање појмова и садржаја на ЛС. Тако већина ученика која је достигле завидан успех у тестирању знања из одређених дисциплина на Л2, имали су прилике да дискутују на матерњем језику о појмовима садржаја који су учили на другом језику са старијима или са другим ученицима (ibidem).

Стога, у настави страног језика у CLIL контексту треба посветити посебну пажњу усвајању лексике у вези са нејезичким предметима код ученика, али и развоју ових компетенција и на матерњем језику што нас наводи на закључак да је упутно користити матерњи језик за дискусије у вези са значењем појмова. Поред значаја развоја лексике и употребе матерњег језика у настави страног језика, истиче се и значај изучавања формалних аспеката страног језика, односно да се језичке форме и садржај не раздвајају у настави страног језика.

Осим наставника страног језика, неопходно је да се језичким аспектима бави и наставник предмета који води наставу на страном језику. Наиме, интегрисани приступ подразумева да наставник нејезичког предмета у CLIL контексту мора да унесе поједине аспекте страног језика у своју наставу, док на исти начин наставник страног језика мора да прожме своју наставу са садржајем нејезичких предмета (Dale & Tanner, 2012). Тако, наставник нејезичког предмета треба да подучава свој предмет кроз страни језик, тачније да помогне ученику да научи истовремено и страни језик и садржај нејезичког предмета у оквиру свог предмета. На сличан начин, наставник страног језика тежи да повеже учење нејезичке садржине са усвајањем страног језика најчешће развијањем академске компетенције преко задатака везаних за нејезички предмет.

Закључци до којих је кандидаткиња Катарина Завишин дошла у вези са наставом у Трећој београдској гимназији обухватају следеће аспекте: општу организацију двојезичне наставе (силабус страног језика и нејезичких предмета, недељни фонд часова, број предмета на страном језику, наставно особље, наставне методе и дидактички материјали, матурски испит, ваннаставне активности), методе рада у оквиру наставе италијанског језика и нејезичких предмета, као и усавршавање наставника (у вези са језичким и дидактичким компетенцијама).

Катарина Завишин закључује да су силабуси за сва три предмета усклађени са потребама CLIL наставе у контексту ТБГ-е, али сматра да наставници нејезичких предмета треба да предвиде језичку анализу, да преузму технике својствене настави језика. Такође, и наставник страног језика треба да унесе измене у силабус, да тематски прилагоди свој силабус предметима који се држе на страном језику, да и он користи стручне текстове из других предмета на својим часовима. Кандидаткиња долази до веома битних закључака за даљи развој билингвалне наставе у Србији, сматрајући да је неопходно повећати фонд часова ЛС, као и број предмета на страном језику. Такође, и резултати на тестовима језика (затворена питања), као и већина резултата тестова са затвореним питањима (историја и ликовна култура) указују да је неопходно омогућити ученицима да стекну виши језички ниво из основних међуљудских комуникативних способности. Са друге стране, потребно је смањити општи фонд часова наставника који раде у CLIL-у како би имали простора за усавршавање и припреме часова, омогућити наставницима перманентно усавршавање ЛС-а, али и омогућити им да стекну знања о специфичности CLIL наставе, да похађају обуке у том смеру у земљи и иностранству.

Поред досадашње сарадње са Филолошким факултетом у вези са пријемним испитом, припремама наставника за полагање CILS тестова, неопходно је предвидети стручне семинаре које би водили стручњаци из ове области, као и похађање семинара и обуке у вези са CLIL -ом. Кандидаткиња сматра да је неопходно спровести посебне измене у вези са садржајем матурског испита. Уместо превода књижевних текстова предлаже да се за ученике организује полагање за сертификате општег језика. Поред тога, сматра да наставник језика треба да конципира за матурски испит из језика тест сличан међународним језичким сертификатима али са текстовима који су тематски везани за нејезичке предмете тестирајући код ученика комплетне језичке вештине. За нејезичке предмете потребно је предвидети и даље матурски рад на италијанском из предмета који су пратили на страном језику, са усменом одбраном. Од изузетног значаја за развој језичких и интеркултуралних компетенција (в. Вучо & Завишин 2013) представља организовање ваннаставних активности као што су школске размене, посете изложбама, предавањима и слично у вези са предметима на италијанском и у вези са италијанском културом. Поред тога, кандидаткиња закључује да је значајно омогућити сарадњу ученика ТБГ-е Филолошке и опште гимназије у циљу организовања тематских сусрета као што су дискусије, представе и сличне активности на италијанском како би се међусобно подстицали у напредовању.

Поред препорука за Трећу београдску гимназију, кандидаткиња сматра да је за побољшање ефеката CLIL наставе на средњошколском нивоу од изузетног значаја увођење наставе страног језика у нижим разредима основне школе. У прилог овој тврдњи говоре резултати многих истраживања, као и увођење CLIL -а са једним или два предмета у овом наставном циклусу.

На сличан начин кандидаткиња Завишин сматра да треба предвидети и за наставнике сертификате за страни језик за потребе CLIL -а (тражени ниво минимум Б2, одосно Ц1), посебну обуку и издавање сертификата за CLIL дидактику у вези са методама и техникама својствене овој методи.

У вези са анализом резултата истраживања које је спроведено са ученицима Треће београдске гиманзије, Филолошке гиманзије и гимназије Свети Сава, издвајамо следеће закључке кандидаткиње Завишин које сматрамо и најбитнијим достигнућем овог рада.

На основу резултата које су ученици остварили на тестовима могуће је уочити да генерално ученици Треће београдске гимназије и Филолошке гимназије у другом полугодишту школске године поседују знање на рецептивном нивоу (размевање читањем) у складу са кандидаткињиним претпоставкама: у првом разреду Б1.1 ниво, у другом разреду Б1.2 ниво и у трећем и четвртном разреду Б2 ниво.

Упоређивањем резултата двојезичних и филолошких разреда запажају се генерално бољи резултате ученика контролне групе, осим у првом разреду. Ова предност ученика двојезичног одељења у даљем школовању прелази у корист ученика филолошког одељења. На основу остварених резултата на CILS тестовима кандидаткиња је дошла до закључкада специфичан тип наставе у ФГ усмерава ученике на развијање високог нивоа BICS компетенција на рецептивном нивоу. Кандидаткиња сматра да су за постизање оваквог резултата од пресудног значаја следећи фактори: мали број ученика у разреду (до 12 ученика), велики недељни фонд часова (у прве две године године учења и у четвртој години италијански је присутан са пет часова недељно, док у трећем разреду ученици имају седам часова: пет часова наставе језика и два часа превођења), као и посебни циљеви наставе страног језика који се односе на обраду граматичких елемената и упознавање ученика са италијанском културом и књижевношћу. Из тога произлази и предлог кандидаткиње да је неопходно повећати фонд часова страног језика у ТБГ-и како би наставник био у могућности да развије виши језички ниво код ученика.

Са друге стране, резултати на тестовима језика, као и на тестовима из предмета историја и ликовна култура говоре у корист ученика двојезичног одељења што је у складу са очекивањима ауторке истраживања и резултатима многих аутора који су потврђивали предности CLIL наставе у односу на традиционалну (Thomas & Collier, 2002; Howard, Christian & Genesee, 2003; Fortune & Tedick, 2008; Swain, 1984; Wesche, 2000).

У вези са резултатима тестова које је кандаткиња Катарина Завишин обавила из предмета историја и ликовна култура (разумевање читањем) добијене су две врсте резултата. Са једне стране, на делу теста са затвореним питањима генерално најбоље резултате постижу ученици Филолошке гимназије, док су ученици ТБГ-е успешнији од ученика Свети Сава. Међутим, приликом анализе одговора ученика ФГ-е и ТБГ-е са приближно сличним бројем бодова из теста језика, намеће се закључак да су одговори ученика двојезичног одељења садржински прецизнији и јаснији, као и да је већина ученика усвојила одређене морфо-синтаксичке одлике стручних текстова и на продуктивном нивоу писања. Такође, ученици двојезичног одељења показују већу вештину у парафразирању текста што наводи на закључак да је ова активност у великој мери заступљена у настави страног језика. Стога на отворена питања ученици двојезичног одељења са већом слободом парафразирају делове текста који у себи садрже одговоре. Кандидаткиња је уочила и да поједини ученици двојезичног одељења са нижим језичким знањем од ученика филолошког одељења, успевају са већим успехом да својим речима одговоре на постављено питање. Са друге стране, запажа се да већина ученика

филолошког разреда даје половичне одговоре, као и да поједини испитаници са високим процентом бодова на тесту језика (CILS тестови са затвореним питањима), имају знатних тешкоћа у преношењу садржаја (служе се најчешће реченицама које су у целини нејасне и синтаксички некохерентне).

На основу генералних резултата тестова из историје и ликовне културе за оба разреда ТБГ-е и ФГ-е, већи бој ученика двојезичног одељења одговорио је на све задатке теста, али је и дао садржински потпуније одговоре, граматички прецизније и лексички богатије од ученика филолошког разреда. Такође, детаљном анализом одговора кандидаткиња Завишин је дошла до закључка да испитаници ТБГ-е поседују у већој мери развијене вештине перифразирања и парафразирања од испитаника ФГ-е.

Комплетна слика резултата тестирања говори у прилог претпоставци Катарине Завишин да ученици двојезичног одељења поседују квалитетније језичко знање страног језика које представља значајан сегмент у развијању CALP компетенције, док ученици филолошког одељења превасходно поседују висок ниво основних комуникативних компетенција (BICS).

С тим у вези, сматра да резултати истраживања упућују на закључак да је неопходно поставити као један од циљева CLIL наставе развијање основних комуникативних компетенција поред академских, а никако их не запостављати у овом контексту учења страног језика.

С обзиром да је у фокусу овог докторског рада било и дефинисање смерница за CLIL наставу на страном и матерњем језику у школском систему Србије, уверени смо да ће предложене мере бити могуће остварити у наставној пракси, те да ће се омогућити увођење CLIL методе на нивоу основне школе и у средњим школама различитих профила, струка, са разноврсном понудом страних језика у улози посредничког језика.

Делимо мишљење кандидаткиње Завишин да је давање више простора настави станих језика као и нејезичким предметима које би ученици пратили на страном језику у школском систему Србије један од важних предуслова за унапређење образовања, као и да ће резултати анализе спроведене у Трећој београдској гимназији наћи своју примену у CLIL настави у овом конкретном случају и тако допринети побољшању општих и академских компетенција на страном језику.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Катарина Завишин својим докторским радом обухватила је изузетно значајну тему која отвара ново поглавље у изучавању наставе страних језика уопште, а посебно италијанског језика у области CLIL метода у Р. Србији. Тема CLIL наставе, први пут научно обрађена у овом раду, од изузетног је значаја у свету и у региону, на свим нивоима образовања, од предшколског и основног, до средњег и универзитетског јер, како је и кандидаткиња закључила у свом исцрпном раду, поспешује квалитет, креативност, иновативност постигнутих језичких знања и знања садржаја ученика, осавремењује наставу, а наставнике усмерава на континуирани, целоживотни и креативни приступ професији.

IX ПРЕДЛОГ:

Похваљујући прилежан, креативан, пионирски и иноваторски рад који је довео до резултата који су апсолутна референтна тачка у даљим анализама наставе страних језика и италијанског у двојезичној настави, имајући у виду значај теме која је отворила ново поглавље у изучавању наставе страних и италијанског језика у области CLIL метода у Р. Србији, врлине кандидаткиње које су се показале кроз њену изразиту способност за синтезу и анализу богате теоријске литературе, јасан, занимљив и питак научни стил изражавања, са задовољством предлажемо Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА CLIL НАСТАВЕ НА ИТАЛИЈАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ У СРБИЈИ прихвати као докторски рад који испуњава све услове предвиђене законом, а кандидаткињу Катарину Завишин позове на усмену одбрану.

У Београду, 18. фебруара 2013.

Проф. др Јулијана Вучо, Универзитет у Београду, коментор

Проф. др Карла Марело, Универзитет у Торину, коментор

Проф. др Јелена Филиповић, Универзитет у Београду

Проф. др Масимо Монелја, Универзитет у Фиренци